

Lilja 4-ever

Lilja 4-ever tillägnas de miljontals barn och ungdomar runt om i världen som utnyttjas i sexhandel.

Rekommenderad från
åk 9 och gymnasiet

En filmhandledning av
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Mein Hertz Brennt (Mitt hjärta brinner). Till Rammsteins tunga rockmusik ser vi en förtvivlad flicka springande i ett gråmulet betongområde. Hon ser jagad och blåslagen ut och närmar sig ett broräcke ut över motorvägen. Hon ställer sig vid räcket.

Tillbakablick tre månader tidigare:

Sextonåriga Lilja, flickan vi sett i prologen, är överlycklig. Hon skall snart lämna det nedslitna förortsområdet i någon av de Baltstater som en gång ingick i det forna Sovjetunionen och flytta med sin mor och moderns nye man till Amerika. Men knappt har hon hunnit packa sina futtiga tillhörigheter förrän modern deklarerar att hon inte skall få följa med utan komma efter senare. Den chockade Lilja som redan är faderlös står plötsligt helt ensam.

Ansvaret för flickan har nu ålagts mostern. Hon slänger ut Lilja från lägenheten och tvingar henne att flytta in en liten smutsig rivningskvart där en gamling just dött.

I skolan hånas Lilja av lärarinnan som spår henne en inte alltför gyllene framtid. Enda trösten i tillvaron är trogne vännen Volodja, en några år yngre pojke som också har besvärliga hemförhållanden som han tvingas rymma från emellanåt. Tillsammans flyr de vardagen och misären genom att leka och fantisera om ett bättre liv, eller sniffa lim när det känns för tungt. En sysselsättning de delar med de flesta av ungdomarna i grannskapet.

En kväll när Volodja slängts ut av sin far och är på väg att hoppa från en bro, lyckas Lilja övertala honom att låta bli. Eftersom hon räddat hans liv kommer han en gång att rädda hennes, säger han.

När behovet av pengar blir skriande följer Lilja med väninnan Natasja till ett diskotek där de skall ragga upp äldre män och ligga med dem mot betalning. Medan Lilja känner sig bortkommen lyckas Natasja, som åtminstone ger

Lilja med vännen Natasja på diskotek

intryck av att vara mer erfaren, få napp och tjäna ihop lite pengar. Dagen efter dyker Natasja upp tillsammans med sin far hemma hos Lilja och ger henne pengarna och säger att hon inte vill ha dem. Det visar sig att hon ljugit för sin pappa och sagt att det var Lilja som prostituerat sig och att pengarna var hennes. Hon sprider dessutom ut detta bland killarna i skolan och på gården. Lilja blir nu trakasserad, hånad och utsatt för glåpord om att hon är en hora. Som en tyst protest ristar hon in "Lilja 4-ever" på en bänk.

Modern har ännu inte hört av sig och mostern passar på att flytta in i Liljas gamla hem. När Lilja hittar henne där verkar mostern helt oberörd av att systerdottern varken har el, mat eller pengar. Hon föreslår istället att Lilja skall åka till stan och göra som sin mor, sära på benen. Lilja rusar därifrån men tar med en bit bröd och en flaska vodka som hon delar broderligt med Volodja i skenet av ett stearinljus i Liljas iskalla kyffe.

En dag kallas Lilja till socialkontoret där man talar om att hennes mor brevledes har kontaktat dem och av sagt sig föräldraskapet för dottern. Det blir naturligtvis ett dråpslag och Lilja drivs till sist att bege sig in till stan och prostituera sig. Den första kunden blir en vidrig upplevelse och hon kräks efteråt. Med det är med viss tillfredsställelse hon dagen efter går in i kvartersbutiken och köper vad hon vill för pengarna.

Framför allt gör hon Volodja, som brukar spela basket med gamla tomburkar, lycklig genom att ge honom en riktig basketboll i försenad födelsedagspresent. Varifrån hon fått pengarna berättar hon däremot inte.

Lilja fortsätter att prostituera sig och utsätts för både misshandel och ren livsfara. När så den verserade och vackre Andrej dyker upp är hon först skeptisk. Han lyckas dock vinna hennes förtroende genom att inte försöka få ligga med henne. Istället bjuder han på tivoli och McDonalds. Han verkar uppriktigt intresserad och Lilja blir förälskad. När han föreslår att hon skall följa med till Sverige verkar det för bra för att vara sant. Bostad, arbete och kontakter fixar han.

Efter att Lilja en kväll blivit överfallen och våldtagen i sitt eget hem av ett gäng grannkillar medan Volodja maktlöst ser på blir valet lätt. Hon måste lämna denna tillvaro. Volodjas varnande ord om att hon kommer att bli lurad vill hon inte lyssna på.

I sista minuten före avresan till Sverige påstår Andrej att hans mormor har blivit dödssjuk och att han måste stanna kvar medan Lilja får resa ensam. Han lovar att komma efter. Utrustad med ett falskt pass, går hon ombord på planet till Sverige och en oviss framtid till mötes.

Volodja blir förtvivlad när Lilja ger sig av och vill inte säga adjö. När hon är

borta tar han en överdos tabletter och dör övergiven av alla i Liljas trappuppgång.

På flygplatsen i Malmö möts hon av "chefen", Witek. Denne tvingar bryskt av henne passet och kör henne till en lägenhet i ett förtortsområde, inte helt olik det hon lämnat. Där låses hon in i en knappt möblerad lägenhet med besked om att hon skall börja arbeta dagen efter.

Dagen efter dyker Witek, som vi förstår är hallick, upp och våldför sig på Lilja i badrummet. Sedan följer en outhärdlig tillvaro för Lilja som bara slipper ut ur lägenheten då hon skall säljas till olika män. Witek hotar att döda henne om hon försöker fly och går hon till polisen säger han att hon kommer att skickas hem, och där har han vänner som tar hand om henne. Lilja är fånge i ett främmande land. Några pengar ser hon inte röken av men Witek sticker till henne en hamburgare då och då.

Det enda ljuset i mörkret är då Volodja i änglagestalt dyker upp hos henne, Som i en dröm och med tröstande ord. Han uppmanar henne att stå ut när hon vill ta sitt liv. Försöker att få henne att se att livet, hur uselt det än är, är det enda liv hon har.

Efter att ha blivit förnedrad av en "torsk" som tvingat henne att föreställa hans dotter för att sedan förgripa sig på henne och därpå ha blivit misshandlad av Witek när hon försökt fly, är Lilja mentalt och fysiskt söndervittrad. Volodja dyker upp i drömmen och visar henne att Witek för en gångs skull glömt att låsa dörren. Lilja går ut men vet inte vart hon skall ta vägen. Hon ser en polisbil, blir orolig och börjar springa. Som i trans springer hon mot motorvägen. Hon klättrar upp på ett broräcke och trots att ängeln Volodja försöker hindra henne hoppar hon.

Medan Lilja svävar mellan liv och död i ambulansen ser vi något som kanske är hennes sista tankar eller drömmar, eller det öde hon kunde ha mött om hon varit född under en annan stjärna. Hon avfärdar Andrej och stannar kvar hemma.

I filmens sista sekvens hoppar Lilja och Volodja runt på ett hustak och spelar basket i slowmotion. Bägge har änglavingar.

Trafficking

Den 7 januari 2000 hoppade den sextonåriga litauiska flickan Danguole Rasalaitė från en motorvägsbro i Malmö och dog ett par dagar senare. Hon hade då genomlidit ett par månader som sexslav i Sverige och hennes självmord blev en liten notis.

Lukas Moodyssons film är en fiktiv

berättelse men skulle kunna vara historien bakom det anonyma dödsfallet. Öden som Danguoles och Liljas utspelar sig dagligen i vår närhet och har fått den internationella benämningen, trafficking. Unga kvinnor i internationell slavliknande sexhandel. Bara inom EU beräknas trafficking omfatta en halv miljon kvinnor.

Bakom detta ligger till stor del den förändrade politiska situationen i östblocket. Sovjetunionens fall och satellitstaternas gradvisa övergång till marknadsekonomi har för många människor inneburit en drastiskt sänkt levnadsstandard och svårigheter att försörja sig. Avsaknaden av framtidsutsikter gör att falska löften om välbetalda jobb som servitriser, barnvakter eller fabriksarbetare i väst utgör en stark lockelse. Detta sker genom bland annat falska annonser och internet. Andra blir liksom Lilja handplockade på gatan.

Människohandeln drivs ofta av kriminella som förut ägnade sig åt vapen- och droghandel men som insett det lukrativa i prostitution och dessutom vet att dessa brott både innebär lägre straffsats och mindre risker.

I en intervju i radions P1 måndagen den 26 augusti 2002 utvecklade Eva Sehlén från organisationen Kvinna till kvinna detta. Hon berättar att inte ens höga utbildningar ger arbeten som man kan leva på i många länder i öst. Ekonomin har helt enkelt havererat. Hon menar att det enda som verkligen kan förändra situationen är att förändra mäns attityder till att köpa sex. För så länge män i Europa är beredda till detta, så länge kommer handeln att fortsätta.

I *Lilja 4-ever* berättar hallicken Witek att om hon går till polisen kommer hon att skickas hem och där väntar "hans vänner" på henne. Enligt Eva Sehlén är detta tyvärr sant. Vi har idag ingen organisation för att ta hand om kvinnor som utsatts för trafficking. De skickas hem eftersom de är illegala invandrare och hamnar ofta i en ny karusell av prostitution. Vi måste därför göra det möjligt för de utsatta kvinnorna att både ta sig ur prostitutionen i Sverige och att bygga upp ett nytt liv i hemländerna.

★ Lukas Moodysson har i en intervju hävdat att trafficking är den yttersta konsekvensen av det kapitalistiska samhället. "Det måste finnas en ekonomisk klyfta för att den skall uppstå." Diskutera, utifrån hans uttalande, vidare kring att vårt samhälle tolererar att människor far illa för några få personers njutnings skull? Vilken människosyn ger filmen *Lilja 4-ever* uttryck för? Skulle vi se annorlunda på situationen om det var

svenskfödda flickor som säljs likt tax-freevaror.

★ Vad har vi själva för ansvar för denna fruktansvärda situation? Kan en film som Lilja skapa opinion för de här frågorna? Vad kan vi göra för att hjälpa dessa kvinnor och hur förändrar man attityden hos de män som utnyttjar prostituerade? Vad betyder exempelvis reklamens fixering vid yta, ungdom och synen på människor som varor?

Sveken

Liljas unga liv har från en början varit kantat av svek från alla de som hon har litat på. Hennes far övergav henne innan hon föddes. Modern sätter sin egen lycka framför dotterns och lämnar henne ensam kvar i öst medan hon själv flyttar till USA med en ny "kärlek". Mostern som har lovat att sörja för Lilja tar inte sitt ansvar utan stjälar hennes bostad och låter henne driva på gatan vind för våg. Den "bästa väninnan" Natasja är inte sen att svika när det handlar om att rädda sitt eget skinn. Hon ljugar för sin far och säger att de pengar han hittat och som hon har tjänat på prostitution egentligen är Liljas. Natasja urskuldar sig med att eftersom Lilja ändå skall åka till USA så gör det väl inget om omgivningen tror att hon är prostituerad.

Gentemot Andrej är Lilja till en början reserverad. Men hans till synes uppriktiga intresse och respektfulla sätt invagar henne i falsk trygghet. När även han sviker och det går upp för henne att han endast agerat lockbete är det med ett nästan nollställt uttryck som hon inser det. Som om denna smäll är för stor, eller att hon har förlikat sig med sitt öde.

Det mest avgörande sveket är moderns. Det ter sig obegripligt att man kan lämna sitt barn och sedan avsäga sig föräldraskapet. När modern skall ge sig av är Lilja demonstrativt ovillig att säga adjö. Hon kramar mamman kort. När mamman gått ut ångrar Lilja sig och springer efter henne. Ute på gården utspelar sig en hjärtslitande scen då Lilja bönar och ber mamman om att stanna. För en sekund upplever man moderns tvekan. Men hon sliter sig ur dotterns grepp och den gråtande Lilja lämnas ensam kvar i lervällingen på gårdsplanen medan mamman försvinner. Kvar finns endast ett foto som hon hastigt river sönder men sedan tejpar ihop igen.

Efter besöket på socialkontoret där hon får chockbeskedet om moderns brev går hon hem och bränner upp fotografiet. Men när hon misshandlad och ensam

Lilja och Volodja, två barn som blir vuxna alltför snabbt.

kryper ihop på golvet i den främmande lägenheten i Malmö i filmens slut, då är det ändå sin mamma hon längtar efter.

★ Lilja lever i en värld där alla kring henne gör allt för att överleva. Alla ser om sitt hus och varken orkar, kan eller vill vara lojala, moraliska eller solidariska. Sålunda kan en mor förneka sitt barn och en vän sin bästa kamrat. Men kan man ändå någonstans förstå moderns önskan om ett bättre liv och desperationen över den tröstlösa tillvaron i betongghettot. Hur upplever ni Liljas och hennes mors avsked? Vad händer i den scenen? Finns det en lojalitet mot föräldrar oavsett hur illa de behandlar en?

★ Andrej är den som mest kalkylerat sviker Lilja. Hans intentioner är redan från början att göra henne till sexslav i väst. För Lilja är han trots allt ett hopp att klamra sig fast vid. Det hela verkar så uppenbart. Vi som publik tycker antagligen att Lilja inte borde vara så naiv. Volodja varnar till och med Lilja för Andrej. Ändå dras hon likt en mal till ljustet. Fundera kring hur ett förtroende kan byggas upp just för att någon så starkt vill tro. Blir man blind och döv för sanningen när man bara vill bort från en odräglig tillvaro?

★ Lilja ter sig som en rent godhjärtad person. Trots det kommer hon i sin tur att svika sin enda trogna vän, Volodja. Liket en trofast hund har han

beundrande funnits vid hennes sida och fått henne att tro på sig själv. Hon räddade livet på honom. Han försökte rädda hennes. Men han vägrar att ta adjö av henne då hon skall resa till Sverige. Och något jobb ordnade hon inte åt honom som hon lovat. Fundera kring hur deras vänskap sett ut och vad det får för konsekvenser då hon överger honom. Hur kommer det sig att man så lätt överger dem som stått upp och varit mest trofasta?

Människan som handelsvara

Filmen skildrar ruinerna av det som en gång var det forna Sovjetunionen. Många blev ofantligt rika vid kommunismens fall. Kapitalismen skulle innebära frihet för vissa men inte för alla. Många likt Lilja och de omkring henne blev förlorarna. Utan utbildning, arbete eller ens en affärsidé återstår det bara att sälja sig själv.

Det är kanske inte konstigt att de flesta drömmer om en tillvaro någon annanstans där människor är hyggliga och en ung tjej kan tjäna lika mycket på en månad som en läkare hemma. Ironiskt nog påstår Andrej att vissa i öst är så desperata att de säljer sina organ för att få pengar och menar att Lilja är värd någonting bättre.

Första gången Lilja sålt sin kropp kräks hon. Ändå är det inte utan triumf som hon dagen efter går till sin kvartersbutik och handlar precis vad hon behagar för pengarna. Innan har hon ofta känt sig förnedrad över att pengarna inte räckt och hon varit

tvungen att lämna tillbaka varor. Dessutom kan hon glädja Volodja med en ny fin basketboll i födelsedagspresent.

★ Liljas nya inkomst genererar inte överflöd att köpa dyra kläder för utan handlar om överlevnad, livets nödtorft och kanske lite till för att kunna glädja någon annan. Fundera över vilken frihet pengarna trots allt innebär.

Lilja är inte beredd att göra vad som helst för att tjäna pengar fast hon saknar mat och elektricitet. Sedlarna som Natasja tjänat ihop slänger hon i en papperskorg. Det är först när ingen annan utväg finns som hon börjar sälja sig själv och när hon tagit steget blir hon ett lovligt byte. Män tar sig rätten att handla med henne som vilken vara som helst. Ovanför hennes huvud görs upp om priser och platser och hon läses in som ett djur i bur mellan ”kunderna”.

★ Vid ett tillfälle öppnar hon munnen i protest mot allt det hon utsatts för. En torsk låtsas att Lilja är hans dotter och medan han leker sin sjuka lek säger hon på ryska att hon hatar honom. Han ber henne hålla tyst men trots att han inget förstår väser hon fram att hon minsann inte är hans ägodel. Hon kan inte köpas. ”Du kan inte köpa mitt hjärta eller min själ”.

Fundera kring hur Lilja lyckas behålla sin värdighet och stolthet trots all förnedring hon utsatts för?

En krossad dröm

"Amerika!!!". Lilja uttalar namnet på landet som vore det paradiset på jorden. Och USA är av tradition möjligheternas land. Frihetens Mecka där pengar och coca-cola flödar och Britney Spears är född, på samma dag som Lilja dessutom. Lilja är övertygad om att hon kommer att lyckas och inte ens lärarinnans spydiga kommentarer kan dämpa hennes visshet.

Volodjas drömmar är mer modesta. Han kan tänka sig att de var en liten familj och att hon skulle ha bakat bröd när han kom hem efter att han har spelat basket hela dagen.

Liljas planer är mer storslagna även om hon inte riktigt vet hur hon skall realisera dem. Andrejs erbjudande om att komma till Sverige hoppas Lilja skall innebära en biljett till frihet och rikedom.

Det blir istället en mardröm. Hon befinner sig kroppsligen i ett fritt land men lever som en fånge. I taxifreeshoppen på flygplatsen hinner hon förnimma en doft från den fina världen men har inga pengar att handla för. I Malmö ser hon jämnåriga flickor leva sina sorgfria liv medan hon bara kan gå omkring som en hund i koppel.

★ Lilja känner inte till så mycket om resten av världen men vet att USA är svaret på hennes drömmar. Fundera över varför just USA har ett så starkt symbolvärde för henne och hennes kamrater. Hur blir sedan hennes verkliga möte med väst? På vilket sätt beskriver filmen hennes utsatta situation i ett främmande land där hon inte har tillgång till det hon drömt om och som vi andra tar för givet.

Styrkan, hoppet & döden

Döden är påtagligt närvarande i *Lilja 4-ever*. När Lilja i filmens början står i begrepp att ta sitt liv är det redan som om utgången är ödesbestämd. Även Volodja är, trots sina unga år, desillusionerad och trött på livet.

Trots svärtan finns det ljusa stråk och framför allt Liljas gestalt besitter en märkligt självlysande styrka. Det första vi ser i bild i tillbakablicken är hennes ständiga följeslagare, tavlan med ängeln och barnet. Den är det första hon packar ner och det första hon packar upp när hon byter bostad. Lilja tycks ha en stark barnatro och ber Fader vår när hon behöver tröst. Ibland sviktar tron och medan Volodja tvärsäkert tror på en bättre tillvaro efter döden, där han kan

spela basket bättre än Michael Jordan, verkar Lilja vara tveksam. Hon skall ändå inte dö ännu. Hoppet överger henne inte förrän i Sverige när hon inser att ingen hjälp finns. Då slänger hon frustrerat tavlan i golvet så att den går sönder.

Volodja som dyker upp som ängel och försöker övertala henne att välja livet. Själv ångrar han att han hade förbråttom in i döden. "Man är död i all evighet men lever bara ett litet ögonblick". Han ber henne komma ihåg då hon satt och ristade LILJA-4 EVER på bänken under spott och spe. Hon ville bli klar. Det är samma sak med livet. Tar man sitt liv ger man de andra "skitstövlar" rätt.

Ända till slutet är Lilja en överlevare. Man kan se hur hon gör det bästa av situationen var hon än är. Hennes nit att göra det fint och drägligt där hon skall sova, både i kyffet och i lägenheten i Malmö. Hennes okuvliga förmåga att se möjligheterna och glatt säga "vet du vad?" till Volodja när hon egentligen borde gråta är kraften som bär henne.

Det religiösa temat blir påtagligt i slutet då Volodja visar sig för Lilja i en ängels skepnad och i sekvensen då hon svävar mellan liv och död i ambulansen. För hennes inre uppenbarar sig ett alternativ till det liv hon valde men scenen är öppen för olika tolkningar. När Lilja och Volodja, nu bägge med ånglavingar, förenas spelandes basket på taket kan vi se det som deras belöning för sin godhet i detta liv. Som en tro på att deras ungdoms renhet, trots all solkighet, klarat sig obefläckad.

★ Fundera gärna kring hur ni tolkar slutet. Inger det något slags hopp? De religiöst färgade bilderna provocerar oss till tanken om det är i himlen eller här på jorden som en förändring skall ske. Vilket ansvar har vi under vår korta jordevandring? Är vi vår egen lyckas smed eller mår vi bättre av en solidarisk politisk kamp?

Formen

Liljas hemmiljö skall föreställa en icke namngiven stad i det forna Sovjet men är egentligen inspelad i Tallinn och Trollhättan. Målet har varit att försöka återge känslan av ett samhälle i förfall och filmens inledande panorering över de nedgångna husen där fönstren gapar tomma etablerar en spöklik känsla av tomhet. Man blir nästan förvånad att det trots allt finns

liv i spillrorna. Särskilt tydligt syns resterna av det gamla imperiet i den övergivna U-båtsbasen där pampiga väggmålningar av Lenin minner om fornstora dagar och enorma rum om stor militär kapacitet. Nu återstår bara fuktskadade ruiner.

Det finns inget förskönande i det filmiska greppet utan stilen är rak och mycket realistisk i sin framställning. Kameran förhåller sig rörligt observerande som en åskådare som inte griper in. Samtidigt används effekter som slow-motion och ett varierande soundtrack som förmedlar och förstärker de olika scenerna. Från hård rock till klassisk musik.

★ Diskutera gärna filmens form. Hur har man utnyttjat de torftiga miljöerna? Gör den realistiska prägeln att det blir svårare att värja sig från grymheterna och bara se den som en "film"? Hur har regissören arbetat med musiken och vad vill han förmedla med de olika valen?

Läs vidare & länkar

Kvinna till kvinna: www.iktk.se
ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige): www.roks.se
Kvinnoforum (Stöd av bl a SIDA och Regeringkansliet): www.qweb.kvinnoforum.se

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2002
Manus & regi: Lukas Moodysson
Producent: Lars Jönsson
Foto: Ulf Brantås
Klippning: Michal Leszczylowski
Musik: Nathan Larson
Scenografi: Josefin Åsberg

I ROLLERNA

Lilja – Oksana Akinsjina
Volodja – Artiom Bogutjarskij
Modern – Ljubov Agapova
Natasja – Elina Benenson
Andrej – Pavel Ponomarjov
Mostern – Lilija Sjinkarjova
Witek – Tomas Neumann

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 109 min
Format: Vidfilm
Ljud: Dolby Digital och DTS
Censur: 15 år
Svensk premiär: 23 augusti 2002

DISTRIBUTION

Sonet film, Box 20105, 161 02 Bromma
Tel. 08-55524 800, fax 08-28 58 34
www.sonetfilm.se

